

אישה שמנה, זוזי

לפני כשנתיים הוזמנתי לדבר במכון ון ליר בכנס פמיניסטי שהכותרת שלו הייתה "לחשוב פמיניזם: שאלות מרכזיות במחשבה, במחקר ובפעולה". המושב שבו הוזמנתי להשתתף היה "שאלת הסוכנות: גוף, פעולה ומעבר להם". למרות שהיה מדובר בכנס אקדמי, החלטתי שאשים את נפשי בכפי ואדבר סופסוף על הקשר בין גוף לבין מיניות או ליתר דיוק בין פגיעה מינית לבין ביצורי גוף. רצייתי לדבר על הגוף כגלעד וכנשא של טראומה.

אז הגעתי לכנס, וכשהגיע תורי עמדתי במשך כמה דקות ודיברתי לראשונה על חיים בעולם שמבזה שמנות, דיברתי על הנער שהפקיע אותי מגופי ועל אכילה כאסטרטגיה פמיניסטית של התנגדות. היה לי חשוב, משום מה, לעמוד מול קהל ולדבר על מה שרואים עלי, על מה שחושבים עלי, על כל מה שזרים גמורים יכולים להרשות לעצמם להטיח בי, על הבושה, על הפחד, על תשוקה ועל אילופה, על היות שמנה בעולם שרואה בשומן כישלון נוקב, אות לנרפות, קלון כל יימחה, אלא באיזמל מנתחים.

בחברה שלנו, הפטריארכלית, שמקדשת התייעלות, הצטמצמות ופרואקטיביות, נשים שמנות נתפסות כמפרות באופן בוטה את הסדר החברתי. כשאת שמנה את פסולה מלמלא את תפקידך המסורתי כחפיץ וכך יצא ששיבשת באופן חסר תקנה את המשוואה "דירה נאה, אישה נאה, כלים נאים - מרחיבים דעתו של אדם". למעשה, במובנים מסוימים, הפכת עצמך לשיא החפיץ, לגוף שהוא רק גוף, שהוא נטול שאר רוח והוא ארצי וגשמי ומיני ואימהי (אילו רק היה לי שקל על כל פעם שכינו אותי "אמא אדמה"). אישה שמנה מותרת רק כמצב זמני. בהיריון, למשל, או קצת אחרי לידה, שאז לקימורים שלה יש תפקיד יצרני - עזבו אבולוציוני, דמוגרפי! אחרי הלידה, את חייבת "לחזור לעצמך" כלומר לחזור לגרסתך הרוזה שמלאותה, אם בכלל, רק במקומות "הנכונים". ככלל, יש לזכור שהחברה שלנו מקדשת גבולות (לא אמרתי המדינה שלנו) והגוף צריך להיות מדוד ומדויק, הוא לא נועד לעלות על גדותיו, לגדוש, לחרוג, להתפקע, לצאת מהקווים. הוא בסך הכל כלי שמאפשר לנו להביא את הרוח שלנו לידי מימוש ואת הנפש העשירה שלנו לכדי ביטוי. הגוף מאפשר לנו להצטיין, לכבוש יעדים, לחתור לדיוק, להגיע מהר יותר, רחוק יותר, גבוה יותר, חזק יותר. הגוף במיטבו הוא עילית הרוח האנושית. דק, גמיש וזריז, נאה למבט. הגוף בְּמַרְעוֹ הוא רופס ומובס, הוא מתבוסס בגופיותו, בגשמיות שאין בה נשמה.

מאז שאני זוכרת את עצמי אני אוכלת כאסטרטגיה מודעת/לא מודעת של מגננה. מאז שאני זוכרת את עצמי היה האוכל משענת קנה רצון, חבר אינטימי ואויב מה, מושא תשוקה וכיבושה. בגיל צעיר מדי עשה בי מישוה מעשה. למדתי לשנוא את הגוף, ביקשתי להתרחק ממנו, להרחיק אותו. בכיתה ח' הלכתי לראשונה לשומרי משקל. וכמו תחנות יסוד בווייה דולורוזה שסופה בנצה, ביקרתי בין היתר אצל דיאטניות, קבוצות דיאטה כאלה ואחרות, מעגלי תמיכה של אכלנים כפייתיים, בתוכנית "דרך המלך" של בית חולים מאיר, נרשמתי לשירות משלוחי ארוחות מוכנות הביתה, עשיתי היפנוזה בבית חולים תל השומר, ניסיתי נטורופתיה, דיקור רפואי, דיאטת חרמון-מן, מרזי מורית, הייתי אצל אופירה שאול בסדנה בעלת שם מבטיח "החופש מאוכל", שוב שומרי משקל, פעמיים גמילה במכון אברהמסון, איירוודה, דיקור יפני, סופ"ש במצפה אלומות, סיון אופירי, חלי ממון, עוד נטורופתיה ועוד כהנה וכהנה. ועוד ועוד. הזיכרון

מתעתע בי, השנים, הקילוגרמים, עליתי עשרות, השלתי עשרות ושוב עליתי. מהר יותר, גבוה יותר. ממילא כל הסיפור הוא סיפור של ממדים, התנפחות וחלופות מציאות.

אני חושבת על השיטיון הזמני שאוחז בי בימים של אכילה שפויה. אז אני נתקפת אמונה שזהו, הותמרת, חליפתי טובה יותר, ומעתה והלאה הקץ לשואת הסוכר והגלוטן. אני חושבת על הבעיה היסודית של הדימוי, על הבעיה היסודית של התעתוע, כשאחרי יומיים של אכילה מיטיבה נדמה לי שאני יכולה לדגמן הלבשה תחתונה, ובעיקר כשעל פי רוב נדמה לי שגוף זה כל מה שיש לי. אני חושבת על חוסר התוחלת שבמאבק הזה, הסיזיפי, על הייאוש המשחר לפתח. על כך שעל אף שמרבים להתייחס להשמנה כאל מגיפה עולמית שהשיח על אודותיה צריך להיות מדיקלי-גלובלי והכלים למיגורה מצויים בשדה החברתי-חינוכי, עדיין, במבט מקרוב (ובמיוחד כשמדובר בנשים) היא נתפסת כלקות אינדיבידואלית, הנובעת מכשלים פסיכולוגיים, אישיותיים. פעמים רבות מדי, הדיבור על שמנות ושמנות (חולם ושוורוק) נעשה בשפה קלינית, עם יותר מקורטוב של האשמה.

מאז שאני ילדה (וממש לא שמנה) נקרו בדרכי סוכנים - על פי רוב גברים אבל לא רק - שדאגו להזכיר לי שעלי להפעיל על עצמי מידות של איפוק, ריסון, אילוף היצר. בין העשרות הרבות שגילמו בהצלחה את התפקיד המנרמל, זכורים לטוב שכן חביב שרכן כדי ללחוש לי באוזן, במגרש החנייה, בנוכחות ההורים שלי - הייתי אז בת שתיים עשרה - ש"נשים צריכות לשמור על הגוף שלהם, לעשות דיאטה"; קרובת משפחה שראתה אותי הולכת ברחוב באחת מהתקופות השמננות שלי בתיכון (שהגיעו אחרי תקופות של הרעבה עצמית קשה על סף אנורקסיה) ועצרה את המכונית בחריקת בלמים כדי לשאול בזעזוע: "מה קרה לך?!" בתוספת תנועות ידיים שמדגימות התרחבות, אולי לטובת העוברים והשבים. על פי רוב דממתי דום והרגשתי כמו שהורו לי להרגיש: בזויה, עודפת, לא נכונה. עברו השנים ובמפגש משפחתי אחד, קשה במיוחד, כבר לא שתקתי. זה היה כמה חודשים אחרי הלידה של בני הבכור כשדוד ר' הארכי-סקסיסט תפס בחוזקה בזרועי ואמר לי שאני חייבת לרדת במשקל. אולי היתה זו האימהות הטרייה והלומת האי-שינה, אולי הגיל ואולי פשוט הסאה גדשה. הדם נסק לי לראש וקראתי בקול "תניח לי, תניח לי"; וניסיתי להיחלץ מאחזותו. הייתי רוצה להיות מסוגלת להגיד לו דברים יותר מדויקים, אולי שלא נולדתי כדי שיהיה לו נעים בעיניים, אבל זה כל מה שיכולתי לומר, בין היתר בגלל שהוא באמת לפת אותי והכאיב לי. קשה לי לחשוב על כך שגם בחוליו המשמנים שלי טרדו את מנוחתו עד כדי כך שמצא לנכון למשטר אותי בציבור, להבהיר לי מי קובע את הנורמות ואיך אני חורגת מהן. אני מניחה שהעובדה שאני לא נשואה גם היא שיחקה תפקיד. הוא לא היה מעז לאחוז כך בזרועה של אישה המתויגת כ"שייכת לגבר אחר" ולנזוף בה על הגוף שלה. יהי זכרו של דוד ר' ברוך.

אני מספרת פה את הסיפור הזה כי הוא לא סיפור פרטי. הרוד הזה וכל האחרים אחזו זה מכבר אחיזת צבת בתודעתי ובתודעתנו הקיבוצית - גברים ונשים כאחד. סיפור הקצה הזה הוא רק עוד עדות לאדוות המתפשטות של הדיכוי.

האישה השמנה היא הישוע של העידן הזה. משמניה הם סטיגמטה, היא נושאת על גופה את כל הסלד והסחי הקיבוצי, היא שק החבטות וכליא הברק של האנושות כולה. היא מגעילה, היא עולה ועולה והיא עוד תבלע את כולנו, אם לא נרסן אותה. נשפיל אותה, נעלוב בה, נכנה אותה בשלל גינויים ונזכיר לה כל העת את מתאר הגוף, את הצינוק - אם מסעדי הכיסא לא יעשו זאת, וחגורות הבטיחות במטוס, המושבים הצרים, המבטים, הקריאות, הגידופים בטוקבקים, הברכיים הכאובות שלה, המידות בחניות הבגדים, הנשים הנכונות בפרסומות, הגברים, המוכרות בדוכני הקוסמטיקה, בני המשפחה שלה שהמשקל שלה הוא הבעיה הכי גדולה שלהם.

הכל וכולם אומרים לה: אישה שמנה, זוזי, את מסתירה לנן. מה את מסתירה? מה עשית לאישה הרזה שהיית פעם, שהיית אמורה להיות? שעוד תהיי אם רק תצייתי לרופאים, למנתחים, לדיאטניות, לאופרה וינפרי. למה התרחקת כל כך מהמקור?

לילי כהן פרחייה, מתוך "ניקה", 2018

אבן נזרקה למים אי אז. אנחנו מנסות למשות אותה ממעמקים. רוקסן גיי, שמתארת בספרה רעב את חייה כאישה שחורה ושמנה מאוד בארצות הברית, עושה עבודה יסודית. היא מספקת לנו דין וחשבון צורב על ביוגרפיה של אישה שגופה הוא מבצרה, שמשמניה הם בעת ובעונה אחת פתרון ובעיה, ושניסיון המילוט המסוים שלה מהגוף סופו בהנכחה כבירה יותר שלו. יותר מזה, גיי מגפקת מסמך חברתי נוקב על שנאת גופים, על שנאת נשים, על אלימות, פגיעה עצמית והוקעה. קראתי את הספר (שיצא לאחרונה בהוצאת "בבל" בתרגומה של דבי איילון) באכחה אחת, התעניתי אבל לא יכולתי להפסיק. עצרתי ממש לפני הסוף כאילו כדי להימנע מהבלתי נמנע, ובמשך זמן רב מדי לא יכולתי לחזור לספר. כי לקרוא את רוקסן גיי זה כמו למשש ברייל שצורב בעור. זה קרוב מדי, זה בלתי נסבל. במובן הזה הספר הזה הוא מופתי, הוא פוליטי, הוא עדות מהתופת, קריאת חובה.

בסופו של דבר, אחרי שספרה הכה גלים וצייד את קוראותיו בשלל תוכנות מעצימות על השמנה כאסטרטגיה הישרדותית חתרנית, רוקסן גיי נקטה מהלך שאכזב רבות ממי שנהו אחרי האייקון הפמיניסטי שראו בה, והפקידה את גופה בידי המנתחים. כמי שכתבה את המניפסט Bad Feminist היא רגילה לאכזב, ובראיונות שלאחר המעשה היא מסבירה שהבינה שחייה קצרים מכדי לחולל את התמורות התרבותיות המיוחלות ושיותר קל ומהיר לשנות את גופה מאשר מוסכמות חברתיות.

ואילו אני, בכל פעם שמוטחת בי האפשרות של הפרוצדורה המכונה בשם כולל "ניתוח לקיצור קיבה" (על ידי נהגי מוניות, זרים אקראיים, מכרים, מכרות, מטפלים למיניהם, יו ניים איט), אני חשה שהעולם אומר לי שפסה סבלנותו לנוכח אזלת היד שאני מוכיחה מזה שנים, שאין לסמוך עלי, ששום דבר ואף אחד כבר לא יושיע אותי ממצולותי, ושעלי להסגיר את עצמי לידי רשויות הבריאות, להתדפק על דלתות המומחים. אני שומעת: אישה שמנה, זווי. הטקסטים החיצוניים מתכתבים בנקל עם אמונות פנימיות, המתגעשות במקביל לאחרות, שנשמעות לעתים בקול ענות חלושה ולפעמים זוקפות ראש לאמור: זה מה יש וזה טוב מספיק. ♦

עיבוד לדברים שנאמרו בערב לרגל הוצאת הספר רעב בעברית שנערך בחנות הספרים "מגדלור" בתל-אביב, ומהווים חלק ממסה שתראה אור בקרוב בספר מסות.